

Асоціація аспірантів-юристів

**МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ**

**«ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ
СУЧАСНОЇ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ»**

17–18 вересня 2021 р.

м. Харків

УДК 34«312»(063)
П 76

П 76 **Пріоритетні напрями розвитку сучасної юридичної науки:** матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 17–18 вересня 2021 року). – Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2021. – 84 с.

Видається в авторській редакції. Редакційна колегія Асоціації аспірантів-юристів не завжди поділяє погляди, думки, ідеї авторів та не несе відповідальності за зміст матеріалів, наданих авторами для публікації.

У виданні зібрані тези, подані на міжнародну науково-практичну конференцію «Пріоритетні напрями розвитку сучасної юридичної науки», які містять дослідження із загальнотеоретичної юриспруденції та з основних галузей права і юридичної науки: міжнародного, адміністративного, фінансового, конституційного, цивільного, господарського, кримінального та трудового.

УДК 34«312»(063)

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ» ТА ЙОГО СПІВВІДНОШЕННЯ З ПРАВОЗАХИСНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ Погосян М. А.	5
--	---

НАПРЯМ 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, АДМІНІСТРАТИВНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ПРАВО, АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ Аброськін В. В.	12
БЮДЖЕТНІ ПРАВОВІДНОСИНИ У СУЧАСНІЙ НАУЦІ ФІНАНСОВОГО ПРАВА Бліхар М. М.	17
ДЕМОКРАТИЧНИЙ ЦИВІЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ, ЩО ЗДІЙСНЮЄ ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ Дерзська В. Ю.	21
ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-РЕЗИДЕНТІВ У ЗАРУБІЖНИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВАХ Дончик В. В.	23
РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ БАЗЕЛЬСЬКИХ СТАНДАРТІВ Комзюк В. Л.	27
УЧАСТЬ АДВОКАТА ПРИ ВИРІШЕННІ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПОРІВ Мельниченко В. С.	31
МНОЖИННІСТЬ УЧАСНИКІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ УКРАЇНИ Рафальська О. В.	33
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДУ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ Самойлович А. А.	36

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН ДО ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ Черкавський В. В.	40
--	----

**НАПРЯМ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС,
ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС,
СІМЕЙНЕ ПРАВО, МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО**

ФОРМА ПОДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ В ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ Найченко А. М.	44
--	----

ЕМІСІЯ КРИПТОВАЛЮТ: ПРАВОВІ РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ Поліщук Н. Ю.	48
---	----

КОЇСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА ПРАВОВУ ДОПОМОГУ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ Пряхіна Д. С.	50
--	----

СУБ'ЄКТИ ОСКАРЖЕННЯ УХВАЛ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ Сарнавський М. О.	55
---	----

ПРАВО НА УЧАСТЬ В РОЗПОДІЛІ ПРИБУТКУ ТА ПРАВО НА ОТРИМАННЯ ДІВДЕНДІВ: СПІВВІДНЕСЕННЯ ПОНЯТЬ Смірнов Г. Ю.	58
--	----

ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ОНЛАЙН-АРБІТРАЖУ Хоперія А. А.	63
---	----

КАНОНИ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ АДВОКАТІВ ПІД ЧАС МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ Черняк О. О.	67
--	----

**НАПРЯМ 4. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ,
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО**

КАРИ ОСОБИСТІ ЯК ФОРМА ПОКАРАННЯ ЗА ЧАСІВ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО У ПРАЦЯХ І. МАЛИНОВСЬКОГО Матвійчук М. А.	71
--	----

**НАПРЯМ 5. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС
ТА КРИМІНАЛІСТИКА**

ІНСТИТУТ ОСКАРЖЕННЯ В МЕЖАХ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ Лосєвський О. М.	77
--	----

НАПРЯМ 4. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

КАРИ ОСОБИСТІ ЯК ФОРМА ПОКАРАННЯ ЗА ЧАСІВ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО У ПРАЦЯХ І. МАЛИНОВСЬКОГО

Матвійчук М. А.

аспірантка, викладачка кафедри кримінально-правових дисциплін

Національний університет «Острозька академія»

м. Острог, Рівненська область, Україна

У Великому князівстві Литовському загалом збереглася система кримінальних покарань та порядок і суб'єкти їх виконання, як вони мали місце в Київській Русі за Руською Правдою, але з видозмінами, викликаними умовами місця та часу. Зокрема, ще мали місце залишки самосуду та грошових викупів у формі різного роду грошових «вин», які стягувалися з винного на користь держави, державних органів та потерпілого.

З часом, як зазначає І. Малиновський, «вина» на користь господаря поступово замінювалася особистими карами, і майнові покарання втрачали своє панівне значення [1, с. 338]. Природньо, що змінюється й характер виконання судових рішень. Але грошові викупи замінювалися особистими карами поступово. Перш за все, вплив на особу злочинця практикувався тоді, коли вчинено тяжкий злочин. Викуп визнавався недостатнім в таких випадках. Визнавалося, що треба спричинити злочинцю за скоєним тяжке зло більш чуттєве страждання. Якщо Руська Правда загрожувала розбійникам, конокрадам і паліям потоком і розграбуванням, то пізніше за тяжкі злочини призначалася смертна кара (ст. 1, 13-16 Судебника Казимира).

Далі, каже вчений, вплив на особу злочинця починає застосовуватися тоді, коли злочин вчинено людиною, яка стоїть на низьких ступенях соціальної драбини. За один й той же злочин визнається за необхідне назначити грошовий викуп, коли

винуватий займає високе соціальне становище, і перейти до особистої кари, коли він займає більш нижче соціальне становище. Так, Судебник Казимира приписує паробка, винуватого в крадіжці, «сказнити и пробити» (ст. 19). Точно так же й Литовський Статут 1529 р. призначає тілесне покарання («пугами бити») за крадіжку, вчинену паробком (арт. 1 розд. XIII). При цьому Статути загрожують тілесними покараннями і смертною карою, головним чином, «людям простого стану» [1, 341].

Вплив на особу винуватого застосовується також тоді, коли він виявляється неспроможним. За Руською Правдою неспроможний боржник міг бути назавжди позбавлений волі (ст. ст. 68-69 Карамз. сп.). В житті Григорія Чудотворця і Агапіта в «Патерику Печерському», каже вчений, розповідається, що засуджений на смерть міг заплатити викуп і уникнути страти. Отже, при неспроможності страчували смертю. Такий порядок зберігся й в епоху Статутів. Усі три Статути передбачають випадок, коли засуджений до смертної кари «в том караньи свою пенезми откупит» чи коли «хто згоден явного от шибеницы своими денезми откупит» (1529, арт. 30 розд. VII, арт. 6 розд. XIII; 1566, арт. 10, 33 розд. XI; 1588, арт. 56 розд. XI, арт. 13 розд. XIV). Крім того, Литовські Статути загрожують смертною карою, тюрмою і тілесними покараннями тим, які не в змозі заплатити «нав'язок» або «вини» (1566, арт. 2, 4 розд. XIV; 1588, арт. 3, 7, 53 розд. XIV) [1, 341].

Наостанок, потік і розграбування, які були передбачені Руською Правдою трансформується у виволання. До виволання присуджуються ті, як було сказано вище, хто не підкорився судовому рішенню і таким чином проявив непокору владі, а також неосілі в князівстві особи, які брали участь разом з боржником у непокорі виконання вироку. Виволанець виганяється поза межі держави, перестає бути громадянином і, відповідно, позбавляється належних громадянських прав. Литовські Статути забороняють переховування виволанця під страхом такого ж покарання, тобто виволання. В Статуті 1588 р. детально викладена доля виволанця і процедура виволання. Коли господарським судом постановлений вирок про виволання, складається «выволанный лист», який гучногосно прочитується возним в людних місцях. Зміст листа такий: так як такий-то, скоїв злочин проти Бога, верховної влади і права, на суд не з'явився та виявив

непокору владі, то господар визначив вигнати його за межі держави; ніхто не повинен мати спілкування з вигнаним, не повинен давати йому притулку в своєму домі; вигнаний не користується покровительством закону, дружина його вважається вдовою, діти сиротами, дім пустим (1558, арт. 5 розд. XI).

Звідси, після проголошення возним акту виволання по суті його виконавцями ставало невизначене коло громадян Великого князівства Литовського, а затим – Речі Посполитої.

Виволанець міг отримати від господаря «клейтвний лист», тобто пропуск, і з'явитися на суд. А хто не з'являвся й після цього, оголошувався вічним виволанцем. Інколи ж вічне виволання оголошувалося зразу ж (1588, арт. 5 розд. XI) [2, 236-237].

У тісному зв'язку з виволання було позбавлення честі. Воно призначалась за самі тяжкі злочини та не інакше, як за вироком господарського суду; інколи (рідко) самостійно, за звичай же у поєднанні з іншими покараннями – смертною карою та конфіскацією майна [1, 343].

Позбавлення честі – шляхетське покарання. Воно загрожувало лише шляхтичам. За один і той же злочин шляхтич засуджувався до позбавлення честі, а людина «простого стану» до іншого покарання (1566, арт. 35 розд. VI). Як шляхетське покарання, позбавлення честі призначалося за злочини, несумісні зі шляхетським достоїнством. Винуватий зганьбив себе й недостойний «почтивости шляхетской». Тому позбавленими честі вважалися не тільки засуджені до цього покарання, але також засуджені на смерть, а також ті, що побували в руках ката, але були помилувані внаслідок викупу чи клопотання (1529, арт. 30 розд. VII; 1566, арт. 33 розд. XII; 1588, арт. 56 розд. XI). Позбавлений честі не мав місця «среди добрых людей рыцарских», тобто прав та привілеїв, присвоєних шляхетському званню. Це, подібно виволанцю, безправна істота. Під страхом суворого покарання заборонялося укривати позбавленого честі та входити з ним у зносини. Для нього залишався один вихід – емігрувати в іншу державу. Литовський Статут 1529 р. вказував й на інший вихід: зробитися рабом (арт. 13 розд. XI) [1, с. 343].

Від позбавлення честі відрізнялися ганебні покарання, спрямовані на те, щоби принизити злочинця. Ганебній смертній карі піддавали, наприклад, вбивців батьків: перед стратою їх

возили по ринку і щипцями рвали тіло, потім зашивали в шкіряний мішок разом з собакою, кішкою, вужем і куркою та кидали в глибоке місце річки (1566 р., арт. 16 розд. XI; 1588 р., арт. 7 розд. XI) [3, 116].

Тілесні покарання супроводжувалися принизливими обрядами: кат вів злочинця до ганебного стовпа; тут гучногolosно оголошував проступок винуватого. Той, хто образив кого-небудь, назвавши «бенкротом», тобто незаконнонародженим, повинен був в присутності суду принести вибачення такими словами: «што есми меня на тебе, жебы ты был неучьстовое матки и не чистого ложе сын, том на тебе брехал, яко пес» (1529 р., арт. 12 розд. III; 1566 р., арт. 23 розд. III; 1588 р., арт. 28 розд. III). Такого роду принизливі вибачення застосовувалися й в інших випадках образ словами [1, 343-344]. Вони застосовувались, тобто вирок у таких справах виконувався перед судом, який цей вирок постановив, – «а тую промовку передь темъ же судомъ, за разомъ с права не отходечи так очистити» (1588, арт. 28 розд. III), або й самим цим судом. Ось приклад з практики. Один шляхтич назвав суддів хабарниками. Винуватий був притягнутий до відповідальності й за судовим вирокком повинен був в присутності всього складу суду залізти під судову лавку (на якій сиділи судді), і звідти «одмавять и шекать», тобто заявити, що він, звинувативши суддів у хабарництві, збрехав, як собака, і після цього три рази загавкати як собака [1, 344].

Застосовувалися й калічницькі покарання. Так, якби хто знущаючись, якомусь шляхтичу чи шляхтянці руку, ногу, ніс, вухо, губи втяв або відрізав так, щоби який би з тих членів відпав, або б око, зуби втяв або вибив, або око осліпив, «той маеть тежъ таковой члонокъ утятъ и урезанъ або выбить быти» (1588, арт. 27 розд. XI). А за «зводничество», наприклад, обрізання носа, вуха та губи застосовувалося для того, каже вчений, щоби позначити злочинця [3, с. 58].

В Литовських Статутах законодавець досить щедро розсипає смертну кару. В Статуті 1529 р. про смертну кару згадується біля 20 разів, в Статуті 1566 р. біля 60 разів, а в Статуті 1588 р. біля 100 разів [4, с. 64-65]. Урізноманітнилися також форми цього покарання. Смертною карою законодавець загрожує за злочини проти релігії, моралі та сім'ї, за злочини політичні, військові, за кваліфіковані види злочинів проти здоров'я, за вбивство, за деякі

види майнових посягань. При цьому смертна кара лише злегка зачіпає привілейоване шляхетство і всією тяжкістю падає головним чином на «людей простого стану».

Крім звичайної форми смертної кари, повішання, Литовським Статутом відомі спалення, четвертування, утоплення, посадження на кіл і невизначена «строгая» страта. Смертна кара призначалась самостійно або разом з іншими покараннями – конфіскацією майна, позбавленням честі [1, 346-347].

Що стосується тілесних покарань, то Руська Правда згадувала про три випадки – биття батогами біля дзвіниці, про те, що холопа, який вдарив вільного мужа, можна було бити і що тілесні покарання можна було застосувати до осіб, підданих потоку і пограбуванню, Судебник Казимира знав лише один випадок больового тілесного покарання, перший Статут – теж один, другий – два, а третій як і Руська Правда – також три. Але крім того перший Статут знав три випадки калічницького покарання, другий – п'ять, третій – чотирнадцять. Тут вони призначалися, як і смертна кара, також переважно людям «простого стану» [1, с. 352].

Виконання смертних вироків і вироків про тілесні покарання здійснював кат (містр) – державний службовець, який як і возний, також перебував на системі «кормління». В архівних актових записах цієї доби він інколи іменувався терміном «палач». Закон покладав на гродський судовий уряд, особливо там, де не було магдебурського права, мати свого містра, тобто ката «ку каранью злыхъ свовольныхъ людей, которые бы правом посполитым на смерть поконаны, або на муку выданы были»«. Якщо ж через недбальство якогось уряду при ньому ката не було, то цей уряд за свій кошт повинен був без зволікання надати його стороні будь звідки. Але сторона згідно з давнім звичаєм мала заплатити кату за роботу на місці (1588, арт. 5 розд. XI). З останнього припису випливає, що за загальним правилом ката для виконання вироку замовляла постраждала від злочину сторона, а судовий уряд мав обов'язок його забезпечити.

Крім виконання вироків кат також застосовував на суді «муки» («мученья», «пробой», «тортури») до обвинуваченого, коли той заперечував свою вину, щоби добитися визнання [1, с. 483].

До речі, для застосування тортур при допиті обвинуваченого, а також для виконання смертного вироку чи вироку, пов'язаного з тілесними покараннями кат запрошувався й копними судами [5, с. 207].

Відтак, у Великому князівстві Литовському отримали свій розвиток кримінальні покарання проти особи, такі як тілесні покарання аж до калічення та смертна кара.

Література:

1. Малиновскій І. *Лекції по исторіи русскаго права*. Издательство кооперативного т-ва «Единеніє» въ Ростовъ на Дону. 1918. 488 с.
2. *Статут Великого князівства Литовского: репринтне видання 1854 р.* К.: «Фенікс», 2008. 440 с.
3. Малиновскій І. *Учение о преступленіи по Литовскому Статуту*. Киевъ. Типографія Императорскаго Университета св. Владимира. 1894. 221 с.
4. Малиновскій І. А. *Доклад «Кровавая мечь и смертныя казни / Труды Юридическаго общества при Императорскомъ С-Петербургскомъ университете: под редакцией М. М. Винавера. Томъ I (1908-1909 г.). С-Петербургъ, 1910. С. 51-83.*
5. Попелюшко В. О. *Кримінальний суд на теренах України у Великому князівстві Литовському / Матеріали IV науково-практичної конференції «Малиновські читання» (м. Острог, 13-14 листопада 2015 року. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. С. 205-209.*